

Φάκελος Υλικού, Ενότητα 8

Πλάτων «Πολιτεία»

Η αλληγορία του σπηλαίου: οι δεσμώτες

Α) «Μετά ταῦτα δὴ, ... καὶ ἀπαιδευσίας.» Το θέμα του μύθου: Ο άνθρωπος της παιδείας και της απαιδευσίας

1. «Μετά ταῦτα δὴ, εἶπον

Η φράση αυτή υποδηλώνει ότι ο Σωκράτης αναδιηγείται σε κάποιον φίλο του τι είπε στον Γλαύκωνα και στους άλλους συνομιλητές του την προηγούμενη μέρα στο σπίτι του Κέφαλου και συγχρόνως ότι συνεχίζεται η συζήτηση που είχε ξεκινήσει σχετικά με τη λειτουργία της δικαιοσύνης στο πλαίσιο της ιδεώδους πολιτείας. Ήδη έχει γίνει λόγος για τους φύλακες, τους άρχοντες, τις γυναίκες, τα παιδιά. Στο 473 d της Πολιτείας η συζήτηση στράφηκε στους φιλοσόφους, που αποτελούν τα μοναδικά πρόσωπα που μπορούν να σώσουν την πολιτεία, αν γίνουν άρχοντες ή αν οι άρχοντες γίνουν φιλόσοφοι. Εδώ, στον μύθο του σπηλαίου, διευκρινίζεται η «έσχατη και ανώτερη γνώση» που κρίνεται αναγκαία για τον φιλόσοφο –άρχοντα της ιδανικής πολιτείας.

2. «ἀπείκασον»

Με το ρήμα «ἀπείκασον» ο Σωκράτης μάς εισάγει στην παρομοίωση ή μεταφορά του σπηλαίου: παρομοιάζει τον κόσμο με σπηλιά και τους ανθρώπους με δεσμώτες. Όταν, όμως, η παρομοίωση ή η μεταφορά δεν περιορίζεται σε μια έννοια ή φράση, αλλά εκτείνεται σε μεγαλύτερο τμήμα του κειμένου ή σε μια ενότητα ή και σε ολόκληρο το έργο, όπως συμβαίνει στη δική μας περίπτωση, τότε ονομάζεται αλληγορία. Η αλληγορία, επομένως, είναι ένας εκφραστικός τρόπος με τον οποίο ο συγγραφέας άλλα λέει και άλλα εννοεί. Πρόκειται, συνεπώς, για συνεχή μεταφορά ή παρομοίωση. Ο Πλάτωνας τη χρησιμοποιεί για να κάνει πιο κατανοητές δύσκολες φιλοσοφικές έννοιες και για να κερδίσει την προσοχή και το ενδιαφέρον του αναγνώστη. Επίσης, ο εκφραστικός αυτός τρόπος τού είναι χρήσιμος, όταν θέλει να θεμελιώσει απόψεις που δεν μπορούν να στηριχτούν με τη διαλεκτική ή για να ενισχύσει τη διαλεκτική. Η αξία της είναι διδακτική και όχι αποδεικτική. Επίσης, η αλληγορία είναι ένας αναλογικός συλλογισμός τον οποίο ο φιλόσοφος χρησιμοποιεί για να δείξει πώς βλέπει τον κόσμο και όχι για να αιτιολογήσει την κατάσταση του κόσμου.

3. τὴν ἡμετέραν φύσιν παιδείας τε πέρι καὶ ἀπαιδευσίας.»

Παρουσιάζοντας ο Σωκράτης το θέμα του μύθου συνδέει οργανικά τη δίκαιη πόλη με την παιδεία. Η αφετηρία του προβληματισμού για τη σχέση αυτή βρίσκεται στη φράση «ἐὰν μὴ ... ἢ οἱ φιλόσοφοι βασιλεύωσιν ἐν ταῖς πόλεσιν ἢ οἱ βασιλεῖς τε νῦν λεγόμενοι καὶ δυνάσται φιλοσοφήωσι γνησίως τε καὶ ἱκανῶς καὶ τοῦτο εἰς ταῦτόν συμπέσῃ, δυνάμεις τε πολιτικῇ

και φιλοσοφία...» (Πολιτεία, 473d). Σύμφωνα με αυτή τη φράση η μεταβολή προς το αγαθό στην πόλη είναι επιτεύξιμη, μόνο αν οι φιλόσοφοι γίνουν άρχοντες ή οι άρχοντες φιλόσοφοι. Στον μύθο παρακολουθούμε την πορεία διαμόρφωσης του φιλοσόφου – άρχοντα και διευκρινίζεται η ουσία του «φωτός» που προϋποτίθεται για να χρησθεί κάποιος φιλόσοφος - άρχοντας.

Για την καλύτερη κατανόηση κρίνουμε ορθό να αναφέρουμε σύντομα τις έννοιες της Ιδέας/του Είδους και του ειδώλου/αντιγράφου στον Πλάτωνα, όπως επίσης και τους βαθμούς πραγματικότητας και την αντιστοιχία τους με τη γραμμή της γνώσης, που βρίσκουμε στην πλατωνική Πολιτεία, και των οποίων αλληγορική απόδοση αποτελεί ο «μύθος του σπηλαιού».

Οι Ιδέες, κατά τον Πλάτωνα, είναι νοητές, αιώνιες, άυλες, άφθαρτες, αμετάβλητες, αυθύπαρκτες, υπερβατικές οντότητες που αφορούν το «ὄν ὄντως», το «εἶναι του κόσμου», και αποτελούν, {...}, τα πρότυπα των αισθητών αντικειμένων (είδωλα, έκτυπα) που είναι χρονικά πεπερασμένα, φθαρτά, μεταβλητά κ.τ.λ. και αφορούν το γίνεσθαι του κόσμου. Ανώτερη Ιδέα από όλες είναι η Ιδέα του αγαθού, η οποία θεωρείται η πραγματική αιτία της ύπαρξης και δίνει τη δυνατότητα στον άνθρωπο που βρίσκεται στον δρόμο της γνώσης να συλλάβει τα νοητά όντα. Η Ιδέα του αγαθού συγκρίνεται από τον ίδιο τον Πλάτωνα με τον ήλιο που από τη μια επιτρέπει τη γέννηση των πραγμάτων στον αισθητό κόσμο και από την άλλη μας επιτρέπει να τα βλέπουμε χάρη στο φως του.

Σύμφωνα, λοιπόν, με τον πλατωνικό δυϊσμό υπάρχουν ο νοητός κόσμος, ανώτερος και «πρότυπος», και ο αισθητός κόσμος, κατώτερος και αντίγραφο του πρώτου. Κάθε κόσμος από τους δύο διαιρείται εκ νέου σε δύο μέρη, ανώτερο και κατώτερο. Έτσι, ο αισθητός κόσμος περιλαμβάνει το κατώτερο ποιοτικά είδος αισθητών πραγμάτων που αντιστοιχεί στις σκιές, και το ανώτερο ορατό που αντιστοιχεί στα «μᾶλλον ὄντα», δηλαδή στα φυσικά αντικείμενα, στα αισθητά όντα, «στα γύρω μας ζώα και όσα παράγει η φύση και κατασκευάζει ο άνθρωπος (εδώ θα τοποθετούσαμε τους ανθρώπους τους φέροντας ανδριάντας κ.τ.λ. υπό το φως της τεχνητής φωτιάς). Ο νοητός κόσμος, με τη σειρά του, διαιρείται σε δύο μέρη, στο κατώτερο νοητό, στο οποίο αντιστοιχούν οι νοητικές μορφές που μετέχουν περισσότερο στις Ιδέες και λιγότερο στα αισθητά όντα (π.χ. τα ιδανικά σχήματα και σώματα της γεωμετρίας), και στο ανώτερο νοητό που αναφέρεται στις Ιδέες και στην ανώτερη όλων, στην Ιδέα του αγαθού.

Σε αυτό το οντολογικό σχήμα συνάπτεται η πλατωνική γραμμή της γνώσης, η οποία επίσης διαιρείται σε δύο μέρη με χαρακτηριστικό κριτήριο την πηγή της γνώσης:

1) Το κατώτερο μέρος της πλατωνικής γραμμής της γνώσης αφορά τη «Δόξα» και αντιστοιχεί στον αισθητό κόσμο με κυρίαρχη πηγή γνώσης την

αίσθηση. Διαιρείται η «Δόξα» σε δύο αναβαθμούς γνώσης, κατώτερο και ανώτερο, την εικασία που στοιχείται με τις σκιές και ισοδυναμεί με την εμπιστοσύνη του ανθρώπου στο δεδομένο της αίσθησης, και την πίστιν που στοιχείται με τα «μᾶλλον ὄντα» και ισοδυναμεί με την εμπιστοσύνη του ανθρώπου στην ίδια την αίσθηση και όχι πια στο δεδομένο της αίσθησης.

2) Το ανώτερο μέρος της πλατωνικής γραμμής της γνώσης αφορά τη «Νόησιν» και αντιστοιχεί στον νοητό κόσμο με κυρίαρχη πηγή γνώσης τη νόηση / το λογικό. Η «Νόησις διαιρείται και αυτή σε δύο αναβαθμούς γνώσης, κατώτερο και ανώτερο, τη διάνοια που στοιχείται με τις νοητές μορφές και ισοδυναμεί με τις ενέργειες του λογικού, οι οποίες στηρίζονται σε ορατές μορφές (π.χ. η γεωμετρία), και τη νόηση ή επιστήμη που στοιχείται με τις Ιδέες και την Ιδέα του αγαθού και ισοδυναμεί με τη σύλληψη του απόλυτου όντος με τη διαλεκτική / νόηση.

Η παραπάνω σύντομη παρουσίαση μπορεί να αισθητοποιηθεί ως εξής:

Οντολογία		Γνωσιολογία	
Νοητός	δ) Ιδέα του αγαθού/Ιδέες	δ) Νόησις ή Επιστήμη	} Νόησις
κόσμος	γ) Νοητές μορφές	γ) Διάνοια	
Αισθητός	β) Αισθητά όντα	β) Πίστις	} Δόξα
κόσμος	α) Σκιές	α) Εικασία	

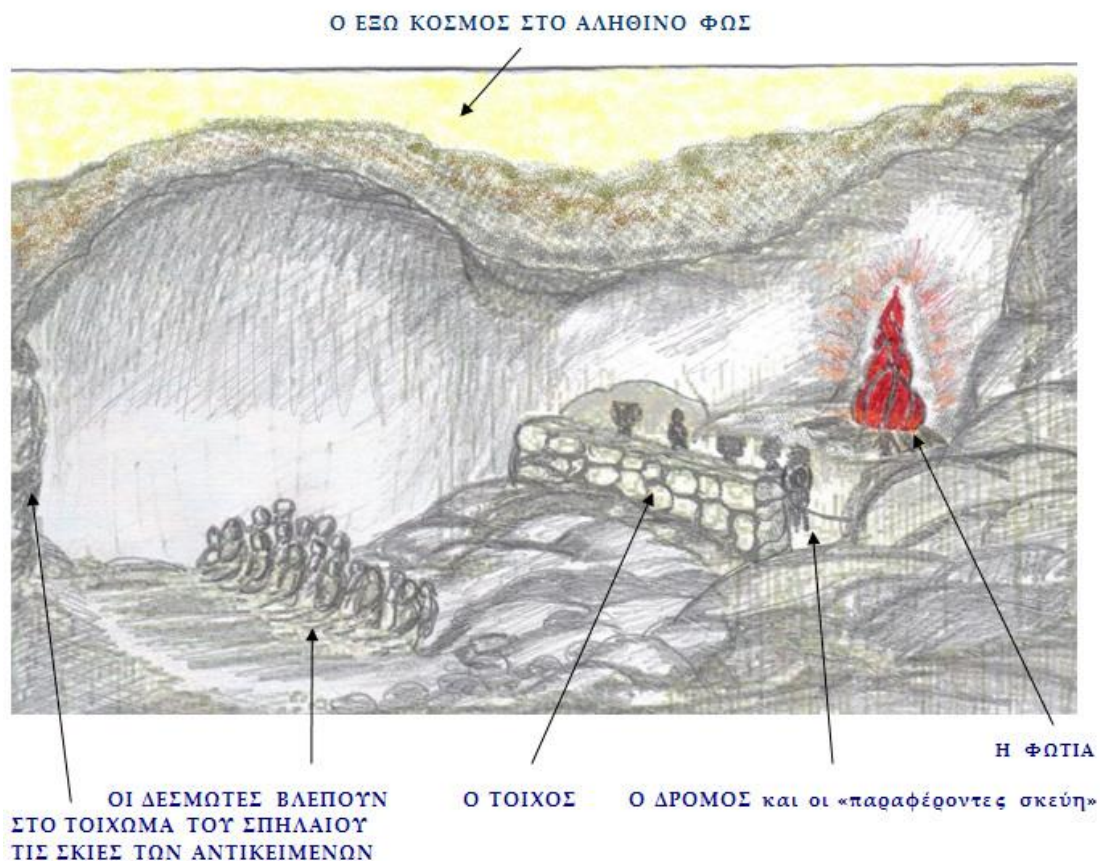
Β) «Ἴδὲ γὰρ ἀνθρώπους... τοὺς δὲ σιγῶντας τῶν παραφερόντων.» Η ΕΙΚΟΝΑ ΤΩΝ ΔΕΣΜΩΤΩΝ ΣΤΟ ΒΑΘΟΣ ΤΗΣ ΣΠΗΛΙΑΣ

Ο πυρήνας της εικόνας του σπηλαιίου ανάγεται ίσως στους Ορφικούς (σπέος ήεροειδές) και στον Εμπεδοκλή (ἄντρον ὑπόστεγον). Αναλογίες, ωστόσο, υπάρχουν και με τους στίχους από τον Προμηθέα Δεσμώτη του Αισχύλου, όπου περιγράφεται η ζωή των πρωτόγονων ανθρώπων μέσα στις σπηλιές (στ. 450-3)

«κούτε πλινθυφεῖς τε
δόμους προσείλους ἦσαν, οὐ ξυλουργίαν,
κατώρυχες δ' ἔναιον ὥστ' ἀήσυροι
μύρμηκες ἄντρων ἐν μυχοῖς ἀνηλίοις»

Ἐχει διατυπωθεῖ ἐπίσης ἡ ἀποψη ὅτι στη φαντασία του φιλοσόφου εἶχε ἀγκιστρωθεῖ ἡ ἐντύπωση που του προξένησε ἡ σπηλιά στη Βάρη της Ἀττικής. Πάντως φαίνεται ὅτι ἡ παρομοίωση στο σύνολό της καὶ στις λεπτομέρειες εἶναι ἐπίνοια του Πλάτωνα.

Εικαστική απόδοση του κόσμου μέσα στη σπηλιά

2. ★📖✍️😊 Οι συμβολισμοί της αλληγορίας του σπηλαίου

Στην παραστατική εικόνα των αλυσοδεμένων μέσα στην υπόγεια σπηλιά, παρουσιάζεται ὁ ἄνθρωπος τῆς δόξας, τῆς πλάνης, τοῦ περιορισμένου οπτικοῦ πεδίου, τῆς ἐξαναγκασμένης ὁράσης. Ὁ ἄνθρωπος, που ἐκλαμβάνει ὡς κάτι πραγματικό τὴ θέα τῆς σκιάς τῶν πραγμάτων, ἀγνοεῖ

την αλήθεια και είναι ανίκανος για ουσιαστική βοήθεια προς το σύνολο. Η εικόνα των αλυσοδεμένων αισθητοποιεί τον άνθρωπο της εικασίας, της δόξας, τον δέσμιο της πλάνης. Αυτός ο άνθρωπος μόνο κακό μπορεί να προκαλέσει, αφού αδυνατεί να υπηρετήσει τόσο το ιδιωτικό όσο και το δημόσιο καλό. Συγκεκριμένα, στην 11η ενότητα (Φιλοσοφικός Λόγος-όγδοη ενότητα στον Φάκελο Υλικού) εντοπίζονται οι εξής συμβολισμοί:

- **Η σπηλιά:** είναι η αισθητή πραγματικότητα, η πολιτική κοινωνία, στην οποία δεν κυβερνούν οι πεπαιδευμένοι, οι φιλόσοφοι.
- **Οι δεσμώτες:** είναι οι άνθρωποι που ζουν μέσα στο σκοτάδι της αμάθειας και θεωρούν ότι οι σκιές είναι τα πραγματικά όντα.
- **Οι σκιές – οι ήχοι:** είναι τα δεδομένα της αίσθησης που οι αλυσοδεμένοι εκλαμβάνουν ως αληθινή πραγματικότητα. Πιστεύουν πως η μόνη πραγματικότητα είναι ό,τι βλέπουν ή ακούν, ό,τι τους δίνει η αίσθηση. {Η στάση τους για την πραγματικότητα μπορεί να αποδοθεί με τον όρο «αφελής εμπειρισμός» και η γνωστική τους κατάσταση με τον όρο «εικασία». Οι ήχοι που συνδέονται με τις σκιές αφορούν το δεδομένο της αίσθησης το οποίο και εμπιστεύεται το υποκείμενο έχοντας τη χαμηλότερη ποιότητα γνώσης (εικασία)}. Έτσι και σύμφωνα με το σχολικό βιβλίο (σελ. 116, παραπομπή «φθεγγομένους»), οι δεσμώτες συνδέουν τους ήχους με τις σκιές που βλέπουν και πιστεύουν ότι παραγωγοί των ήχων είναι οι σκιές.
- **Οι αλυσίδες:** είναι οι αισθήσεις που μας κρατούν δέσμιους και δεν μας αφήνουν να αντιληφθούμε την πραγματικότητα με τη βοήθεια της λογικής και υπό το φως του ορθού λόγου. Αν το εξετάσουμε σ' ένα ευρύτερο πλαίσιο, οι αλυσίδες μπορούν να παρομοιαστούν με τα εμπόδια που συναντάμε στη ζωή μας, με την προσήλωσή μας στα υλικά αγαθά που μας κρατούν μακριά από τη θέαση του αγαθού.
- **Η τεχνητή φωτιά:** πρόκειται για την αίσθηση, την οποία ο άνθρωπος συνειδητοποιεί ως πηγή γνώσης, δηλαδή τη δυνατότητα που δίνει η αίσθηση στον άνθρωπο να αντιλαμβάνεται τον κόσμο. Η φωτιά που καίει μέσα στη σπηλιά αποτελεί την πηγή του τεχνητού φωτός, από το οποίο φωτίζονται τα αντικείμενα μέσα στη σπηλιά και δημιουργούνται και οι σκιές. Έτσι, η φωτιά αυτή συμβολίζει την αίσθηση ως πηγή γνώσης.
Επιπλέον, αναφορικά με την πορεία του ανθρώπου από τον αισθητό στον νοητό κόσμο, γίνεται αντιληπτό ότι βρισκόμαστε στο στάδιο της «πίστεως», στο στάδιο δηλαδή κατά το οποίο οι απελευθερωμένοι δεσμώτες βλέπουν κάτι διαφορετικό από τις σκιές που μέχρι τώρα αντίκριζαν. Είναι η πρώτη συνειδητοποίηση ότι αυτά που έβλεπαν μέχρι τώρα δεν ήταν τα

αληθινά όντα. Βέβαια, δεν έχουν φτάσει ακόμη στην απόλυτη θέαση του Αγαθού. Αυτό θα γίνει, όταν καταφέρουν να βγουν έξω από τη σπηλιά, στο φως του ήλιου και της γνώσης (αληθινό φως).

- **Οι άνθρωποι που βρίσκονται ανάμεσα στη τεχνητή φωτιά και στους δεσμώτες - τα αντικείμενα που μεταφέρουν – οι ήχοι:** πρόκειται για εικόνες φυσικών αντικειμένων που προέρχονται από το ανώτερο ορατόν. Δεν πρόκειται δηλαδή για τις σκιές, αλλά για τα αισθητά αντικείμενα στα οποία οφείλονται οι σκιές, και φωτίζονται από το τεχνητό φως της φωτιάς. Ο άνθρωπος αυτά τα συλλαμβάνει με την αίσθηση, είναι «πρὸς μᾶλλον ὄντα τετραμμένος» και βρίσκεται στη γνωστική κατάσταση της «πίστεως». Ό,τι υπάρχει στη σπηλιά (με την εξαίρεση των φερόντων και των ίδιων των δεσμοτών) είτε είναι σκεύη είτε σκιές, θα πρέπει να θεωρηθούν λιγότερο φωτεινά και αληθή από τα ορατά που βρίσκονται εκτός σπηλιάς. Οι ήχοι που συνδέονται με τους φέροντας τα διάφορα αντικείμενα αφορούν την εμπιστοσύνη του υποκειμένου στην ίδια την αίσθηση και όχι πια στο δεδομένο της (πίστις). Από την άποψη αυτή ο ήχος συνδέεται με τον φυσικό παραγωγό της και όχι με τη σκιά του.

Επομένως, για να συνοψίσουμε, καταλήγουμε ότι αυτοί που μεταφέρουν τα αντικείμενα, τα ίδια τα αντικείμενα, οι ήχοι και η φωτιά αφενός βρίσκονται μέσα στο σπήλαιο, αφετέρου συμβολίζουν τα «μᾶλλον ὄντα», που για να τα γνωρίσουν οι δεσμώτες έπρεπε να απελευθερωθούν και να αρχίσουν την «ανάβαση» εντός σπηλιάς, αφήνοντας πίσω τους τις εικασίες, και τον σκιώδη κόσμο (σκιές) που αυτοί έβλεπαν (και άκουγαν). Βρισκόμαστε δηλαδή από γνωσιολογική άποψη στο επίπεδο της πίστης, που σημαίνει ότι ο άνθρωπος εμπιστεύεται την ίδια την αίσθηση (φωτιά) και όχι το δεδομένο της (σκιά). Έτσι, η πίστις είναι γνώση ανώτερη από την εικασία, αλλά και οι δύο, εικασία και πίστις, αντιστοιχούν στον αισθητό κόσμο και στη δόξα, δηλαδή στην αισθητηριακή γνώση, η οποία είναι μεταβαλλόμενη και ασταθής και άρα όχι αληθινή.

- **Ο φωτεινός κόσμος:** είναι ο κόσμος που βρίσκεται έξω από τη σπηλιά και συμβολίζει τον κόσμο των ιδεών, την αληθινή πραγματικότητα, που γίνεται αντιληπτή μόνο με τη νόησης.
- **Ο ήλιος ως πηγή φωτός:** είναι η ύψιστη Ιδέα του Αγαθού.
- **Η πορεία από το σπήλαιο προς την έξοδο:** συμβολίζει την πορεία του δεσμώτη από την άγνοια προς τη γνώση, την απελευθέρωσή του, που σκοπό έχει την κατάκτηση της γνώσης

και της αλήθειας με τη νόηση και την παιδεία και, επομένως, τη μεταστροφή του σε φιλόσοφο-βασιλέα. Έτσι, ο αισθητός κόσμος η εικασία και η δόξα αντιστοιχούν στον κόσμο εντός της σπηλιάς κατά ανιούσα πορεία, από τον χαμηλότερο και σκοτεινότερο χώρο προς τον υψηλότερο και φωτεινότερο, εντός σπηλιάς. Από την άλλη, ο πνευματικός κόσμος, η διάνοια και η νόηση αντιστοιχούν στον κόσμο έξω από τη σπηλιά κατά ανιούσα πορεία πάλι, δηλαδή από τον φωτεινό χώρο στην πηγή του φωτός (Ιδέα του Αγαθού). Έχοντας αποκτήσει ο άνθρωπος αυτά τα γνωστικά και κατά συνέπεια και ηθικά εφόδια θα μπορέσει να αφοσιωθεί πλήρως στο έργο της διακυβέρνησης της πολιτείας, που είναι και το ζητούμενο.

Συνοπτικά, για να κατακτήσει κανείς τη γνώση χρειάζεται σταδιακά να αποδεσμεύεται από την κυριαρχία της αίσθησης και να κατακτήσει τη νόηση, να πορευτεί δηλαδή από τον αισθητό κόσμο στον νοητό.

Ειδικότερα, η πορεία της γνώσης έχει ως εξής:

Αισθητός κόσμος:

α. ο κόσμος της δόξας (= γνώμης) ή της εικασίας: οι δεσμώτες βλέπουν τις σκιές των πραγμάτων, εμπιστεύονται ό,τι αισθάνονται.

β. η πίστη: ο απελευθερωμένος δεσμώτης αντικρίζει για πρώτη φορά τα αισθητά πράγματα (αυτά που μεταφέρουν οι άνθρωποι κατά μήκος του τοίχου) και τη φωτιά χάρη στην οποία «βλέπει» τον κόσμο της σπηλιάς. Συνειδητοποιεί πως διαθέτει αισθήσεις, στις οποίες οφείλεται η αντίληψή του για τον κόσμο.

Νοητός κόσμος:

α. διάνοια: ο απελευθερωμένος δεσμώτης αντικρίζει την εξωτερική πραγματικότητα, τον νοητό κόσμο, τις Ιδέες, τα «όντα ὄντως».

β. νόηση: ο απελευθερωμένος δεσμώτης ατενίζει τον ίδιο τον ήλιο, την πηγή του φωτός, δηλαδή φτάνει στη θέαση της Ιδέας του Αγαθού («... ο Πλάτωνας την ιδέα του αγαθού σαν πηγή της πνευματικής ύπαρξης, που δίνει στα νοητά αντικείμενα την αλήθεια και στον άνθρωπο που βρίσκεται στο δρόμο της γνώσης τη δυνατότητα να τα συλλάβει, τη συγκρίνει με τον ήλιο, που επιτρέπει στα πράγματα να γεννιούνται μέσα στον ορατό κόσμο, μας δημιουργεί όμως χάρη στο φως την προϋπόθεση με την οποία τα βλέπουμε.» Α. Lesky, Ιστορία της Αρχαίας Ελληνικής Λογοτεχνίας, Θεσσαλονίκη, 1964 σελ. 736-737).

3. ὥσπερ τοῖς θαυματοποιοῖς

Ο Πλάτωνας φαίνεται ότι έχει υπόψη του παραστάσεις θεάτρου σκιών ή νευροσπαστών (νευροσπάσης, - ου: αυτός που κινεί με χορδές ή λεπτούς σπάγγους ομοιώματα κούκλες. Τα ομοιώματα αυτά λέγονταν νευρόσπαστα ή πλαγγόνες).

Ο Πλάτωνας παρομοιάζει τον μικρό τοίχο που είναι παράλληλα χτισμένος με τον δρόμο με το διαχωριστικό διάφραγμα των «θαυματοποιών», εκείνων, δηλαδή, που δίνουν παραστάσεις παρουσιάζοντας διάφορες ταχυδακτυλουργίες. Ο τρόπος, όμως, με τον οποίο λειτουργεί αυτός ο τοίχος και οι μορφές, οι σκιές των οποίων προβάλλονται μέσα στη σπηλιά, παραπέμπει σε κάτι ανάλογο του θεάτρου σκιών. Κάτι αντίστοιχο, ένα κουκλοθέατρο με μαριονέτες, παρουσιάζεται και από τον Αριστοτέλη. Προφανώς, λοιπόν, το κοινό της εποχής ήταν συνηθισμένο σε τέτοιου είδους παραστάσεις.

Γ) «Ἄτοπον, ἔφη... ἦν δ' ἐγώ.» ΤΑ ΠΡΩΤΑ ΣΧΟΛΙΑ ΣΤΟΝ ΜΥΘΟ

Η αφήγηση διακόπτεται με διπλό σχόλιο:

α) αξιολογικό σχόλιο του Γλαύκωνα: «Ἄτοπον εἰκόνα ... καὶ δεσμώτας ἀτόπους» με το οποίο εκφράζει την έκπληξή του και συγκρατημένη επιφύλαξη για όσα διατυπώνει ο Σωκράτης (με την επανάληψη της λέξης «άτοπον»).

β) επεξηγηματικό σχόλιο του Σωκράτη με το οποίο αποκαλύπτει τον συμβολισμό των δεσμών, διευκολύνει τους συνομιλητές του να τον καταλάβουν, ανανεώνει το ενδιαφέρον τους για τη συνέχεια και αποφεύγει τη μονοτονία.

Ο Σωκράτης με το σχόλιο «Ὅμοίους ἡμῖν» παραλληλίζει τους δεσμώτες με τη σύγχρονη πολιτική κοινωνία και τον κόσμο του σπηλαίου με τον αισθητό κόσμο. Στην πολιτική κοινωνία η αδικία και η αναξιοκρατία κυριαρχούν, οι δημαγωγοί ασκούν την εξουσία και όχι οι φιλόσοφοι. Οι άνθρωποι ζουν μέσα στο σκοτάδι της αμάθειας, δέσμιοι των παθών τους, των προκαταλήψεων και των ψευδαισθήσεών τους μακριά από την αλήθεια. Έτσι, ἔμμεσα εισάγεται το θέμα που θα αναπτυχθεί στην επόμενη ενότητα: το χρέος του απελευθερωμένου δεσμώτη, δηλαδή του φιλοσόφου, που κατάφερε να θεαθεί την Ιδέα του αγαθού, να ξανακατέβει στο σπήλαιο και να οδηγήσει προς την έξοδο και τους υπόλοιπους δεσμώτες.

Γλώσσα- Ύφος

Η γλώσσα του κειμένου είναι ποιητική και το ύφος γλαφυρό. Το λεξιλόγιο του Πλάτωνα δεν είναι τυπικά φιλοσοφικό και χαρακτηρίζεται από τη φειδωλή χρήση τεχνικών όρων. *Αντίθετα, εντυπωσιάζει με την ψευδαίσθηση του καθημερινού λόγου των μορφωμένων που πετυχαίνει στους διαλόγους, με τη χρήση περιφράσεων, μεταφορών και κυρίως παρομοιώσεων που καθιστούν τον λόγο του ποιητικό. Γενικά, ο πλούτος του λεξιλογίου και η απουσία συστηματικής χρήσης φιλοσοφικής ορολογίας αποτελούν υφολογικά πλεονεκτήματα που καθιστούν την ανάγνωση του πλατωνικού κειμένου προσιτή και ελκυστική.* Ενδεικτικά παραδείγματα:

- Η χρήση των επιθέτων «κατάγειος», «σπηλαιώδης», όπως και η χρήση σύνθετων ρημάτων και ρηματικών τύπων («καταμένειν», «περιάγειν», «παρφοδομημένον», «ὑπερέχοντα», «παραφερόντων») προσδίδουν ακρίβεια και λεπτομέρεια στην περιγραφή του σπηλαίου.

- Οι προτάσεις συνδέονται μεταξύ τους παρατακτικά.

- Πολυσύνδετο σχήμα:

«ὄντας ἐν δεσμοῖς καὶ τὰ σκέλη καὶ τοὺς αὐχένους»

«ὥστε μένειν τε αὐτοὺς εἷς τε τὸ πρόσθεν μόνον ὄραν»

«σκεύη τε παντοδαπὰ ... καὶ ἀνδριάντας καὶ ἄλλα ζῶα λίθινά τε καὶ ξύλινα καὶ παντοῖα εἰργασμένα»

Εκφραστικά μέσα

Αλληγορία: όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, η αλληγορία είναι ένας εκφραστικός τρόπος, με τον οποίο ο συγγραφέας άλλα λέει και άλλα εννοεί. Πρόκειται, συνεπώς, για συνεχή μεταφορά ή παρομοίωση. Ο Πλάτωνας τη χρησιμοποιεί για να κάνει πιο κατανοητές δύσκολες φιλοσοφικές έννοιες και για να κερδίσει την προσοχή και το ενδιαφέρον του αναγνώστη. Επίσης, ο εκφραστικός αυτός τρόπος τού είναι χρήσιμος, όταν θέλει να θεμελιώσει απόψεις που δεν μπορούν να στηριχτούν με τη διαλεκτική ή για να ενισχύσει τη διαλεκτική.

Διάλογος: χάρη σ' αυτόν η περιγραφή του σπηλαίου δεν γίνεται μονότονη, αλλά αποκτά ζωντάνια και παραστατικότητα.

Χρήση β' ενικού προσώπου: η χρήση β' ενικού προσώπου («ἀπείκασον», «ιδέ», «ὄρα») συνδέεται με τον διάλογο και προσδίδει στην περιγραφή αμεσότητα.

Εικόνες: η περιγραφή του σπηλαίου δίνεται με πληθώρα οπτικο-ακουστικών και κινητικών εικόνων. Ειδικότερα, μπορούμε να αναφέρουμε τα εξής παραδείγματα:

α. οπτικές εικόνες: η περιγραφή της σπηλιάς («καταγείω οικήσει σπηλαιώδει»), οι ακινητοποιημένοι δεσμώτες («ἐν δεσμοῖς ... ἄδυνάτους περιάγειν»), η παρουσίαση της φωτιάς που καίει στο πίσω μέρος («φῶς δὲ ... αὐτῶν») και του τοίχου («μεταξὺ δὲ ... δεικνύασιν»).

β. κινητική εικόνα: η παρουσίαση των ανθρώπων οι οποίοι κινούνται στον δρόμο («ὄρα τοίνυν ... εἰργασμένα»).

γ. ακουστική εικόνα: οι ομιλίες των ανθρώπων που ακούγονται κατά το πέρασμά τους («οἶον ... παραφερόντων»).

(www.study4exams.gr)

17-12-2020

63^ο ΓΕΛ Αθηνών

Μαρία Ευγενίου